

Inleiding

Andrea Kluitmann

Vertalersgeluktournee 2016

Dames en heren, hartelijk welkom. Dit is alweer de zesde editie van de Vertalersgeluktournee. Ik ben Andrea Kluitmann, vertaler Nederlands – Duits. Samen met Nicolette Hoekmeijer en Hanneke Martin ben ik een van de bedenkers en organisatoren van deze tournee, die mogelijk is gemaakt door het Nederlands Letterenfonds en het Lira Fonds. En natuurlijk door boekhandel Van Rossum, dank aan Joost Baars, Frieda Jacobowitz en het team.

**de Vertalers
geluktournee**

Vertalers van romans die zijn genomineerd voor de Europese Literatuurprijs vertellen over ons mooie en bijzondere vak. Meer dan de helft van de boeken in deze winkel is bijvoorbeeld niet in het Nederlands geschreven, maar in een andere taal, zoals het Engels, Turks, Frans of Duits. Vanavond willen we graag iets vertellen over de weg die wij afleggen met een boek.

Een gemiddelde roman omvat zo'n 80.000 woorden. Elk van deze woorden is door het hoofd en de handen van de vertaler gegaan, en bijna elk woord of elke zin had ook anders kunnen worden vertaald, een vertaler moet constant kiezen. En nu ben ik een vreselijk slechte kiezer, ik heb thuis bijvoorbeeld heel veel dezelfde dingen in vier of vijf kleuren.

Toch gaat kiezen als ik vertaal over het algemeen vrij goed.

Natuurlijk ben je als vertaler getraind, in taal en in het omgaan met teksten. Je kunt een fatsoenlijke tekstanalyse maken, zoiets leer je tijdens je studie of anders later wel in de praktijk. Je beheerst je brontaal uitstekend, en je moedertaal tot in alle facetten, je werkt aan je taal, slijpt haar, ze is je gereedschap.

Je kunt veel verschillende registers bespelen, dat betekent dat je bijvoorbeeld straattaal kunt bezigen (Meester Bart geeft les op een middelbare school in de Amsterdamse Bijlmer en schrijft daarover een blog en columns in de *Metro*), maar ook een discussie onder

bankdirecteuren kunt weergeven, je kunt je voorstellen hoe een gesprek tussen Nederlandse dames in Nederlands-Indië in 1930 zou kunnen klinken, en je vindt woorden voor het beschrijven van een Mexicaans landschap in jouw taal, je kunt een walvis of een okapi een stem geven, al naar gelang het boek dat je hebt aangenomen.

Eugenie Schoolderman, een vertaalster Spaans die afgelopen jaar mee op tournee was, noemt vertalen “acteren op papier”, dat vond ik wel mooi gevonden.

Hoe doe je dat?

Je leest het te vertalen boek heel nauwkeurig en je leest “om je boek heen”, bijvoorbeeld originele werken uit dezelfde periode, dagboeken, brieven, archiefmateriaal. Of boeken (origineel of vertaald) die in een vergelijkbare stijl zijn geschreven.

Je luistert.

Volgens mij ben ik bijvoorbeeld een van de weinige volwassenen die heel graag in een trein vol met lawaaierige Duitse pubers zit, maar ja, ik vertaal ook jeugdboeken.

Je leeft je in, je voelt mee.

Bij literaire werken speelt het emotionele effect van een tekst een beslissende rol, je taak als vertaler is dus om in de doelcultuur een soortgelijk effect te bereiken.

Een voorbeeldje uit een vertaling van een jeugdboek, *Mijn bijzonder rare week met Tess* van Anna Woltz (Querido). Ik heb met studenten aan deze tekst gewerkt. In de openingsscène spelen twee broers en hun vader voetbal op het strand, een van de jongens valt in een kuil (door een Duitser gegraven, op Texel). Hier komt het origineel:

*Papa trok de veters van Jorres schoen los, en ik zag mijn broer in elkaar krimpen.
Maar nog steeds gaf hij geen kik.
'Geef je telefoon,' riep ik tegen papa. 'Ik ga 112 bellen. Ze moeten een ambulance naar het strand sturen.'
'Doe niet zo gek,' zei mijn vader.*

Aan de vertalingen van de studenten kon je zien dat het best moeilijk is om een natuurlijke dialoog te schrijven en los te komen van woordenboekenvertaling. Zo werd “in elkaar krimpen” bij veel studenten “zusammen schrumpfen”, iets wat alleen heel erg oude mensen kunnen of personages in sprookjes. Maar het gaat me nu om de vertaling van die laatste kleine zin “Doe niet zo gek”. Er waren acht studenten – en hun oplossingen waren allemaal anders:

- A: „Sei nicht irre“, sagte mein Vater.
- B: „Jetzt mach mal halblang“, sagte mein Vater
- C: „Tu nicht so blöd“, sagte mein Vater.
- D: „Sei nicht albern“, sagte mein Vater.
- E: „Sei doch nicht dumm“, sagte mein Vater.
- F: „Spinn nicht rum“, sagte mein Vater.
- G: „Stell dich nicht so an“, sagte mein Vater.
- H: ‘Sei nicht verrückt,’ sagte mein Vater.

Zo’n zinnetje is absoluut relevant, zelfs in zo’n korte zin kun je al de consequenties van een vertaalkeuze zien: in sommige vertalingen wordt de vader namelijk ontzettend onaardig – en dat is hij niet. Het maakt dus uit hoe je die vader ziet, wat is het voor iemand. En naar gelang daarvan kies je de woorden die je hem laat spreken.

Tot slot, het staat misschien weinig chique om hier met een eigen voorbeeld te eindigen, maar ik doe het toch, omdat ik er zo blij van werd.

Het boek van Anna Woltz werd namelijk in de *Süddeutsche Zeitung* besproken (door Siggi Seuss), en daar stond dit:

Anna Woltz, die mit Übersetzerin Andrea Kluitmann eine empathische Gefährtin gefunden hat, erzählt die Geschichte einer ungewöhnlichen Ferienfreundschaft mit großer Liebe zu ihren Figuren und mit ebenso großer Aufmerksamkeit ...

Eine empathische Gefährtin – een empathische metgezel – dat is volgens mij precies wat vertalers ook zijn.

Tussen de sprekers door ziet u een kort animatiefilmpjes van Marga van den Heuvel. De tweede entr'acte wordt verzorgd door Vertaalkriebels, een netwerk van jonge vertalers. En we besluiten de avond met een rondetafelgesprek met alle vertalers en u, o.l.v. van Joost Baars en Frieda Jacobowitz.

Dan geef ik nu het woord aan Rokus Hofstede, Manon Smits en Jesse Niemeijer.
Veel plezier!